

Examensarbete i samhällskunskap och lärande

15 högskolepoäng, avancerad nivå

Kvinnlig representation i läromedel för samhällskunskap i gymnasiet

*Female representation in social studies textbooks used in Swedish
high schools*

**Lina Damgaard
Kastriot Kelmeni**

Förord

Arbetet med uppsatsen har varit jämnt fördelat och ansvarsfördelningen lika så. Kontinuerlig dialog och diskussion har förts och alla beslut kring struktur och innehåll står båda författarna bakom. Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Emma Lundin för hennes engagemang och stöd under arbetets gång.

Abstrakt

Uppsatsen bygger på problemformuleringar som ämnar undersöka hur den kvinnliga representationen i läromedel i samhällskunskap för gymnasiet ser ut. Samt om det över tid hade blivit någon förändring. Fyra textböcker har analyserats med Hirdmans teori om genussystemet och maskulin hegemoni som teoretisk grund. Samt hur väl de stämmer överens med rådande styrdokument. Två böcker har varit aktuella för den nuvarande läroplanen Gy11 och två gällde för den förra, Lpf94. Främst har en kvalitativ litteraturanlys gjorts men som komplement även en kvantifiering av män och kvinnor som nämns i text och syns på bild har gjorts. Resultatet av tidigare forskningen återupprepas i denna studie och det går att konstatera att den kvinnliga representationen i läromedel är undermålig. Skolan har i uppdrag att elever ska få en utbildning och utveckla sina intressen som inte bygger på fördomar om manligt och kvinnligt, men med läromedlen som ingår i den här studien visar sig vara bristfälliga.

Nyckelord: jämställdhet, kvinnlig representation, läromedel, läromedelsanalys, läroplan, samhällskunskap, textanalys

Innehållsförteckning

Förord	2
Abstrakt	3
Innehållsförteckning	4
1. Inledning	6
2. Syfte och frågeställning	8
3. Teoretiska perspektiv	9
3.1 Genussystemet	9
3.2 Hegemonisk maskulinitet	10
4. Tidigare forskning	12
4.1 Svensk forskning	12
4.2 Internationell forskning	14
5. Metod och material	17
5.1 Metod	17
5.2 Material	18
5.3 Kodningsschemat	19
5.4 Metoddiskussion	20
6. Resultat	22
6.1 Samhällskunskap 1b	22
6.1.1 Samhällskunskap 1b, kapitel 2: Individen i samhället	22
6.1.2 Samhällskunskap 1b, kapitel 4: Demokrati och ideologier	25
6.2 Arena 123	26
6.2.1 Arena 123, kapitel 2: Individen i samhället	27
6.2.2 Arena 123, kapitel 7: Ideologier och partier	29
6.3 Z-futura	31
6.3.1 Z-futura, block: Politik A-kursen	32
6.3.2 Z-futura, block: Politik B-kursen	33
6.3.3 Z-futura, block: Sociala frågor A-kursen	33
6.3.4 Z-futura, block: Sociala frågor B-kursen	34
6.4 Kompass till Samhällskunskap A	36
6.4.1 Kompass till samhällskunskap A, kapitel 2: Demokrati	36
6.4.2 Kompass till samhällskunskap A, kapitel 7: Sociala frågor	38
7. Analys	40

7.1 Samhällskunskap 1b	40
7.2 Arena 123	43
7.3 Analys Z-futura	44
7.4 Kompass till samhällskunskap A	46
8. Slutsats och diskussion	49
Källförteckning	51

1. Inledning

Jämställdheten i Sverige är en het debattfråga och mycket skrivs om det. Vi har en Jämställdhetsmyndighet som har till uppgift att bland annat ansvara för jämställdhet i offentlig förvaltning, offentligt finansierad verksamhet.¹ Då skolan ingår i myndighetens ansvarsområde gäller deras ansvar även arbetet mot en jämställd skola. Framsteg har gjorts de senaste decennierna men fortfarande lever och verkar vi i ett ojämnt samhälle.²

I värdegrunden för gymnasieskolan står det att “Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.”³ Vidare står det i syftet för samhällskunskap att eleverna ska “ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet...”⁴

Vidare står det att undervisningens innehåll och upplägg präglas av ett jämställdhetsperspektiv.⁵ För att läraren ska kunna uppfylla kraven från Skolverket krävs det att de hjälpmedel läraren har till hands, såsom läromedel, också förhåller sig till skolans läroplan. I den förra läroplanen Lpf94 står det att “skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna skall uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.”⁶

I början av 1990-talet kommunaliserades skolan och i samband med det lades den statliga granskningen av läromedel ned.⁷ Idag ligger ansvaret på skolorna och det är inte helt ovanligt att det är upp till den enskilde läraren att både granska och välja vilket läromedel som ska användas i undervisningen. Vi var intresserade av att se om det går att se någon skillnad över

---

¹ Jämställdmyndigheten, <https://jamstalldhetsmyndigheten.se> hämtad 2022-06-01

² ibid

³ Skolverket, *Läroplan för gymnasieskolan*, 2022

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gyll-for-gymnasieskolan> hämtad 2022-05-18

⁴ ibid

⁵ ibid

⁶ *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf94*, 2006 <http://ncm.gu.se/media/kursplaner/gym/Lpf94.pdf> hämtad 2022-05-18

⁷ Regeringskansliet, *Läromedelsutredningen: böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap*, (SOU 2021:70 Elanders Sverige AB, Stockholm 2021)

tid, om läromedlen vi granskat både förhållit sig till den gällande läroplanen men också om representationen av kvinnor förändras.

De två senaste läroplanerna lyfter att utbildningen ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv som främjar kvinnors och mäns lika rättigheter. Samt att undervisningen i samhällskunskap ska ge elever förutsättningar att utveckla kunskaper om strukturer som påverkar individer, grupper och samhällsstrukturer. Samtidigt visar forskning från Litauen att läromedel som inte är jämställda utgör ett problem - läromedlet påverkan på eleverna negativt.⁸ Därför ämnar denna studie undersöka hur kvinnlig representation i läromedel för samhällskunskap i gymnasiet ser ut, över tid.

---

⁸ A. Klein, *Cleaning mums and brave policemen: gender representation and gender-inclusive language in EFL teaching materials in Lithuania*, 2019 <https://www.journals.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17233/16401> hämtad 2022-05-18

2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur den kvinnliga representationen i läromedel i samhällskunskap för gymnasiet ser ut samt att se om det är någon förändring över tid. Utifrån genusteori och teori om hegemonisk maskulinitet samt ett kodningsschema studeras ett antal texter för att se hur läromedel framställer och representerar kvinnor. Parallellt har en kvantitativ studie gjorts i form av räkning av hur många män och kvinnor som finns i böckernas register samt hur många som nämns vid namn och som finns på bild i böckerna. Skolverkets fastställda styrdokument jämförs också mot böckerna för att se om de går i linje med bestämmelserna kring en undervisning som ska präglas av jämställdhet och motverka den stereotypa synen på manligt och kvinnligt.

Uppsatsen ämnar besvara frågeställningarna:

- Hur representeras kvinnor i läromedel för samhällskunskap i gymnasiet?
- Har representationen förändrats över tid? I vilken utsträckning speglas läromedlen av läroplanen?

3. Teoretiska perspektiv

3.1 Genussystemet

Yvonne Hirdman var en av de första i Sverige att översätta och använda det engelska begreppet *gender* som på svenska blir genus. Hirdman skrev 1988 en rapport om genusystemet och den maktordning detta system ger upphov till, en maktordning där kvinnan är underordnad mannen.⁹

I rapporten problematiseras begreppet genus och Hirdman ställer sig tveksam till att använda det som socialt kön då hon menar att man kan se det som ett klädesplagg vi tar på oss över vår biologiska kropp och därmed blir det ingen större skillnad mot begreppet könsroller.¹⁰ Hon ser hellre att genus används som det kulturellt gjorda könet, det vill säga den betydelse det engelska ordet *gender* har.¹¹

Hirdman menar att mannen är normbärare och det innebär att kvinnan hela tiden måste jämföras mot mannen och de ideal som sätts upp kring det manliga.¹² Med mannen som norm hamnar kvinnan per automatik i underordning och i förtryck gentemot mannen, förtrycket behöver inte vara konkret i form av vilja att förtrycka utan på mer strukturellt plan. Det vill säga att mannen tjänar mer och har mer makt i samhällets olika maktsfärer och så vidare.¹³ Detta kallar Hirdman för kvinnounderordningen. Kvinnounderordningen är ett generellt problem och den är så pass präglad i oss att vi knappt ser den, och gör vi det så bryr vi oss inte eller antar att det ska vara så av naturen eller guds vilja. Det är nedärvt i oss att mannen är dominant och kvinnan underordnad.¹⁴

Hirdmans genusystem bygger på två principer där den första är: *dikotomin* det vill säga isärhållning av manligt och kvinnligt. Den andra principen är den om *hierarkin*, att mannen ses

---

⁹ Y. Hirdman, *Genussystemet teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning*, Maktutredningen, Uppsala, 1988

¹⁰ *ibid.* s.6

¹¹ *ibid.* s.5

¹² Y. Hirdman, *Genus: om det stabila föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003 s.59

¹³ *ibid.* s.64-65

¹⁴ Hirdman, 1988 s.5

som norm, mannen är lika med människan och därför är allt manligt det normala och allmängiltiga.¹⁵

Isärhållandet är inte ett nutida fenomen utan det finns nedärvt i oss och det har alltid funnits en uppdelning mellan könen. Hirdman menar att det säkert finns en biologiskt relevant anledning till att det uppstått en uppdelning mellan könen och kan ses som en urprincip. Men Hirdman vill istället problematisera vilka dikotomier som varit de rådande och har kommit fram till att ju mer differentierat och komplext ett samhälle blir desto mer komplex och subtil blir då dikotomin. I och med det så blir den andra principen, den manliga normens logik, aktuell.¹⁶ Hirdman skriver också att isärhållande föder isärhållande, alltså dikotomin reproducerar sig själv och med det växer den manliga normen sig ännu starkare.¹⁷

3.2 Hegemonisk maskulinitet

Hegemonisk maskulinitet är ytterligare ett teoretiskt perspektiv som denna studie använder sig av. Detta har Rydström och Tjeder skrivit om i boken *Kvinnor, män och alla andra: En svensk genushistoria*.¹⁸ Den första delen av begreppet, hegemoni, betyder ledande ställning och har teoretiserats av italienske Antonio Gramsci på början av 1900-talet som menade att en hegemoni är en struktur som är så dominerande i ett samhälle i ett samhälle att alla människor i samhället måste förhålla sig till strukturen. Ett samtida exempel som Rydström och Tjeder lyfter är heterosexualiteten - den tillhör det självklara, det "naturliga", och alla som inte är heterosexuella måste på grund av heterosexualitetens hegemoniska ställning förklara varför de har en annan sexuell läggning. Hegemonisk maskulinitet är ett begrepp myntat av den australiensiske sociologen Raewyn Connell och med den menas att männen är normen i samhället och att det finns idéer om vilken typ av maskulinitet som är eftersträvansvärd och upphöjd, som män men även kvinnor förhåller sig till.¹⁹

---

¹⁵ ibid. s.9-10

¹⁶ ibid. s.8-9

¹⁷ ibid. s.29

¹⁸ Rydström, Jens & Tjeder, David, *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2021 s. 59-60

¹⁹ ibid s. 59-60

Teorierna och begreppen hierarki och dikotomi kommer användas för att analysera texterna. Hierarki används för att se bland annat vilka personer som författarna väljer att synliggöra genom att nämna och vid namn och visa på bild, samt för att se om det manliga lyfts som norm. Dikotomi används som ett teoretiskt begrepp och vi använder det för att tolka hur texterna särskiljer män och kvinnor, om det manliga och kvinnliga är olika saker och män och om kvinnor agerar på olika arenor än männen. Hegemonisk maskulinitet används som förstärkning av Hirdmans teori om hierarkin och för att undersöka om den manliga normen förstärks eller upprätthålls. Dessa begrepp implementeras även i kodningsformatet, som presenteras i metodkapitlet.

4. Tidigare forskning

4.1 Svensk forskning

2006 släppte Skolverket rapporten *I enlighet med skolans värdegrund?*²⁰ och som underlag till den användes bland annat en forskningsstudie av Britt-Marie Berge och Göran Widding där de gjorde en granskning av hur kön framställs i olika läromedel i olika ämnen.²¹

Berge och Widding kollade på i vilken grad män, kvinnor och transpersoner representeras, hur de representeras och om de får samma positioner i samhället eller bara symbolisk representation. Alltså; värderas deras presentationer likvärdigt och gör de samma saker.

Resultatet av undersökningen pekade på att män var överrepresenterade i alla läromedel i alla de ämnen som studien undersökt. Även om det i samtliga böcker fanns textstycken om kön, könsrelationer och könsmakt saknas det ofta ett sammanhang och eller en problematisering så dessa texter låg som fristående öar utan någon koppling till resten av texten.²²

När det gäller de undersökta läromedlen i samhällskunskap så var en tydlig tendens att de avsnitt som tog upp internationell politik var kraftigt överrepresenterade av män och saknade en kritisk reflektion. Även i avsnitten om ideologier saknades kvinnor och i en bok tog feminismen och kvinnorörelsen bara upp en halv sida.²³ Och i en annan ligger feminismen enbart som förslag till fördjupning.²⁴ Berge och Widding gjorde utöver en textanalys också en illustrationsanalys och kunde konstatera att männen även här var överrepresenterade samt att bilderna i många fall inte hade en tydlig koppling till texten och därför svåra att förstå.²⁵

I historieämnet är det till största delen könsneutrala ord som används vid beskrivningar av människor men när de ska könas är det den manliga normen som styr. Kvinnorna försvinner i

---

²⁰ Skolverket, 2006 *I Enlighet med skolans värdegrund?*

<https://www.skolverket.se/publikationer?id=1659> hämtad 2022-05-18

²¹ B-M. Berge, G. Widding, *En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker.* (2006). Umeå: Umeå universitet <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a6582a7/1553961645852/K%C3%B6n.pdf> hämtad 2022-05-18

²² *ibid.* s.29

²³ *ibid.* s.30

²⁴ *ibid.* s.24

²⁵ *ibid.* s.16

en historia fylld av viktiga män som gjort stora och viktiga saker och de nämns inte ens i ett avsnitt om ungdomskultur och kända artister.²⁶

Många religiösa texter är skrivna av män på höga positioner i de olika religiösa samfundet vilket gör att författare till läromedel i religionskunskap behöver ha detta i åtanke. Berge och Widding kunde konstatera att de flesta författare faktiskt gjorde ett försök till att kommentera detta och lägga till ett genusperspektiv men att det i de flesta fall blir som tidigare nämnt, könsneutrala är.²⁷

Ann-Sofie Ohlander har gjort en studie av fyra läromedel i historia på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan (DEJA) med fokus på jämställdhet.²⁸ Studien släpptes som en av tre forskningsrapporter som hade i uppgift att behandla olika aspekter av jämställdhet och genus i skolan. Syftet var att bidra med ny kunskap och väcka en diskussion om genus och jämställdhet inom skolan. Den sammanställda rapporten släpptes som en SOU.

Resultatet Ohlander kommer fram till visar samma tendenser som det Berge och Widding kom fram till. Ett kraftigt manligt perspektiv, både av enskilda män samt män i grupp och den kvinnliga historien får knappt något utrymme. Ironiskt nog är det ofta ett manligt perspektiv även i de delar som behandlar kvinnor. Ohlander räknade namn i register och en bok hade namngivit 14 kvinnor och 235 män, i samma bok namngavs inte en enda svensk kvinna efter 1720.²⁹

Som exempel på hur kvinnor hamnar i skymundan så nämns inte kvinnorörelsen under avsnitt om folkrörelserna och efter den allmänna rösträttens införande så verkar ett redan svalt intresse för kvinnor i politiken avta, och jämställdhet ses som en fråga för kvinnor. Ohlander kritiserar även det faktum att genus inte tas upp och problematiseras samt att kvinnors förhållanden förklaras ur ett manligt perspektiv.³⁰

---

²⁶ ibid. s.15

²⁷ ibid. s.18

²⁸ A-S. Ohlander, *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia en granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*, Fritze, Stockholm, 2010

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2010/02/sou-201010/> hämtad 2022-05-18

²⁹ ibid. s.67-68

³⁰ ibid. s.70

4.2 Internationell forskning

I studien *Cleaning mums and brave policemen: gender representation and gender - inclusive language in EFL teaching materials in Lithuania* från 2019 har den litauiska forskaren Annika Klein tittat på kvinnlig representation i läromedel i engelska. Hon refererar till forskning som visar att generellt, oavsett vilket ämne det handlar om, så har böcker med stereotypa könsroller en negativ effekt på elevers självbild. Forskning visar även att ett könsrättvist språk har en positiv effekt på barns socialisering och med en långtgående inverkan i livet, exempelvis vad gäller exempelvis karriärval i vuxen ålder.³¹

För att underlätta den kvalitativa analysen har författaren gjort ett kodningsschema i form av en tabell med två kolumner där den vänstra sidan har rubriken "stereotypt manligt" och den högra kolumnen har rubriken "stereotypt kvinnligt". I kolumnerna följer sedan egenskaper som är stereotypt manliga som exempelvis styrka, ledande roll, logik, rationalitet medan kvinnorna är motsatsen det vill säga svaga, ledda, känslomässiga, passiva.³² Resultatet från studien visar att kvinnor är mindre synliga jämfört med männen och att kvinnor ofta presenteras i stereotypa kontexter.³³

Gender bias in English textbooks in Vietnam (2020) av Mai Trang Vu & Pham Thi Thanh Thuy är en studie av två författare från Umeå universitet och Vietnam National University. I denna studie har författarna gjort läromedelsanalyser av läroböcker i engelska med syftet att undersöka om och hur könsrelaterade fördomar presenteras i engelska läroböcker. Slutsatsen är att kvinnor dels är underrepresenterade i böckerna, men även att de presenteras i stereotypa sammanhang som att sköta hushållsarbete och bete sig artigt, medan männen i läroböckerna inte alls är associerade med hushållsarbete utan istället med sådant som anses vara viktigare exempelvis naturvetenskap och teknik. Männen i de undersökta läromedlen talar även i större

---

³¹ A. Klein, 2019, s.76-77

³² ibid. s.81

³³ ibid. s.89

utsträckning om sådant som anses vara viktigt, och de får komma till tals mycket oftare än kvinnorna.³⁴

Den tredje internationella studien är gjord av turkiska ŞSahin, Melis Akay och Açikalin, Mehmet, som skrivit *Gender Representation in Elementary and Middle School Social Studies Textbooks in Turkey* (2021). Denna studie undersöker könsrepresentation i läromedel i samhällskunskap i mellanstadiet i Turkiet. Forskarna har gjort en bildanalys, och resultatet visar att män visas på bild dubbelt så ofta som kvinnor. Kvinnorna visas göra stereotypa grejer som att städa hemmet, laga mat och ta hand om barnen, och i de fall kvinnor framställs i yrken så är det i yrken underordnade manliga chefer.³⁵

Den fjärde internationella studien, *Gender Representation in Instructional Materials: A Study of Iranian English Language Textbooks and Teachers' Voices* (2020) är skriven av Jackie F. K. Lee och Vahid Mahmoudi-Gahrouei. Deras syfte är att undersöka om en islamisk könsideologi med könsfördomar är prevalent i läroböcker i engelska i Iran. Resultatet tyder på att det finns en viss genusmedvetenhet hos läroboksförfattarna bland annat genom användning av könsneutral vokabulär och rättvis fördelning mellan manliga och kvinnliga dialoger. Däremot är det fortfarande väldigt låg kvinnlig synlighet, och kvinnor begränsas till familje- och skolsammanhang och förknippas med stereotypa arbeten som exempelvis sjuksköterskor och receptionister.³⁶

Den tidigare forskningen visar att det oberoende av land, ämne och årskurs finns en bristande kvinnlig representation i läromedlen. Kvinnor i de fall de finns med i läromedlen gör typiskt kvinnligt kodade saker som att vara omvårdande, sköta hemmet och ha en position i arbetslivet som är underställd mannens. Männerna i läromedlen är däremot framgångsrika, sitter på höga positioner och har varit viktiga tänkare. Med inspiration av Kleins kodningsschema har vi gjort ett eget för att lättare kunna analysera texterna och bilderna. Till analysen tar vi med Berge och

---

³⁴ M. Trang Vu, P. Thi Thahn Thuy, *Gender bias in English textbooks in Vietnam: Textbook representations, teacher perspectives, and classroom practices*, 2020, länk, <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1495056/FULLTEXT01.pdf> hämtad 2022-06-02

³⁵ Ş. Melis Akay, A. Mehmet, *Gender Representation in Elementary and Middle School Social Studies Textbooks in Turkey*, 2021, <https://www.proquest.com/docview/2491995384> hämtad 2022-06-02

³⁶ J. F. K. Lee, V. Mahmoudi-Gahrouei, *Gender Representation in Instructional Materials: A Study of Iranian English Language Textbooks and Teachers' Voices*, 2020, <https://link.springer.com/article/10.1007/s12119-020-09747-z> hämtad 2022-06-02

Widdings resultat om hur feminism behandlas i vissa läromedel även att bristen på kvinnor i politiken som Ohlander lyfter i sin rapport.

Forskningen på området kvinnlig representation i läromedel är inte så omfattande som vi hade önskat och därför har det varit svårt att få fram relevant och uppdaterad forskning. Den forskning vi valt att lyfta fram är den som vi anser ligga vårt syfte och metod närmast. Även om den forskning vi har med inte specifikt är riktad mot samhällskunskap anser vi den vara relevant då bristen på kvinnlig representation och hur kvinnor framställs är ett ämnesöverskridande problem.

Forskningen från Vietnam, Iran och Turkiet används inte specifikt i analysen men den finns med för att den visar på att det finns ett utbrett problem med genus och representation i läromedel och ger tyngd till den forskning som används.

5. Metod och material

5.1 Metod

Denna uppsats bygger på en litteraturanlys baserad på fyra olika läromedel i samhällskunskap. Två av böckerna är skrivna efter den nuvarande läroplanen Gy11 och två är från den som gällde tidigare, Lpf94. Valet att analysera läromedel från tidigare läroplan grundar sig i att i vill undersöka om de går att se någon skillnad i kvinnlig representation över tid och om läromedlen i större utsträckning förhåller sig till styrdokument.

Böckerna som ligger till grund för vår undersökning valdes efter tillgänglighet och samstämmighet. Det vill säga att urvalet gjordes efter vilka böcker som hade liknande kapitel och innehåll. Vi har valt ut två kapitel/block/teman i varje bok för att göra en djupare analys. De kapitel som analyserats berör politik/ideologier och sociala frågor. Anledningen till att vi valt att studera dessa teman är både för att det fanns likvärdiga kapitel i alla böcker men även att det, i alla fall inom politiken, ofta är män som lyfts som viktiga tänkare och tyckare och av den anledningen är intressant att se om författarna lyckats lyfta kvinnor i samma utsträckning.

En litteraturanlys av det slag denna uppsats baseras på görs med fördel genom en kvalitativ innehållsanalys. Denna metod lämpar sig väl för vårt syfte då metoden syftar till att se samband och tolka den data som ligger till grund för det som ska analyseras. En kvalitativ analys bygger på en teori som styr inom vilka ramar det går att röra sig inom.³⁷ Även om vi har en kvalitativ ansats så finns det kvantitativa inslag. Vid närläsning av texterna har vi kvantifierat antalet män och kvinnor som nämns i texten eller som syns på bilder. Det är svårt att göra en analys av detta slag utan att blanda de olika metoderna då det både ger en bättre och djupare analys men också ligger de i vissa fall nära varandra.

Den stora skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativ metod finns i hur datan som ligger till grund tas fram. I en kvalitativ metod kommer datainsamlingen från tex. observationer och intervjuer och tolkningar medan datan i en kvantitativ studie kan få genom enkäter, experiment och slagningar i register.³⁸ Generaliserat kan man säga att en kvalitativ metod innebär att man

---

³⁷ J. Alvehus, *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2013 s.20-22

³⁸ S. Bringsrud Fekjær, *Att tolka och förstå statistik*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2016 s.13

jobbar med ord medan den kvantitativa innebär siffror och att den kvalitativa, som är vår huvudmetod är hypotesdriven, det vill säga deduktiv.

5.2 Material

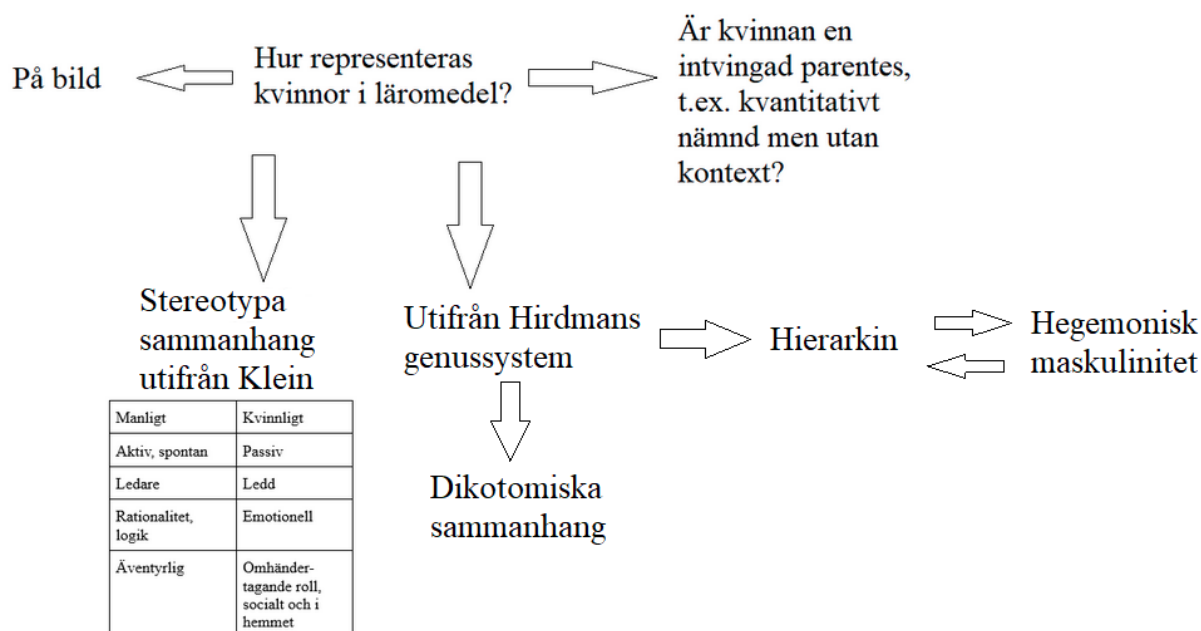
Böckerna som ingår i analysen är *Arena 123* skriven av Lars-Olof Karlsson utgiven 2011, *Samhällskunskap 1b* som gavs ut 2014 och är skriven av Jenny Kesselfors och Peggy Thornström, *Z-Futura* av Bengt-Arne Bengtsson utgiven 2008 samt *Kompass* skriven av Maria Eliasson och Gunilla Nolervik med utgivningsår 2007. De två första är de som är skrivna efter nuvarande läroplan och de två senare är äldre och gällde för Lpf94. Spridningen på utgivningsår inte är så stor och att det kan påverka resultatet men tillgängligheten av böcker fick styra urvalet.

Efter valet av vilka kapitel som ska analyseras har innehållet lästs noga för att kunna lyfta fram det som anses vara viktigt för analysen. Till vår hjälp har vi haft teoretiska utgångspunkter i genussystemet, teorin om hegemonisk maskulinitet och kodningsschemat. Namn har också räknats i böckernas register samt i texterna. Bilder har också granskats för att se om de är relevanta för innehållet även om bilderna inte är fokus i denna studie. Givet uppsatsens begränsningar har vi inte problematiserat antaganden kring binära och ickebinära personer, har en person på bilden typiskt manliga eller kvinnliga attribut räknas de i vår kvantitativa analys som man eller kvinna. I de fall där kön inte har kunnat identifierats har de personerna inte heller varit en del av resultatet.

Den svenska forskningen har fått fram via sökningar i Google Scholar med sökorden "kvinnlig representation i läromedel". Efter en övergripande sällningsprocess valdes två av texterna ut och ligger till grund för den tidigare svenska forskningen i denna uppsats. För att hitta internationell forskning gjordes en sökning på Libsearch med frasen "female representation in teaching materials" som genererade i 68 träffar varav 4 av dessa granskades närmare och ansågs ha väldigt högt värde vilket är varför de användes i denna studie.

5.3 Kodningsschemat

För att underlätta och förtydliga den kvalitativa analysen i denna studie gjordes ett kodningsschema i syfte att användas under läsningen av de fyra läromedlen. För att bygga kodningsschemat lästes först samtliga kapitel i läromedlen med frågeställningen “hur representeras kvinnor?” i åtanke. Därefter definierades områden som kvinnor hade förekommit på och i vilken kontext de nämndes. Inför en andra läsning tittade vi dessutom på när kvinnor inte representeras eller nämns. Med dessa läsningar som bakgrund inkorporerades sedan teoretiska begrepp och tidigare forskning in i kodningsschemat. Vad gäller de teoretiska begreppen kunde vi utifrån Hirdmans genussystem tyda begreppen dikotomier och hierarkier i läromedlen som analyserades, och hegemonisk maskulinitet då exempelvis alla inflytelserika filosofer som presenteras är män. Eftersom Hirdmans begrepp hierarki och den hegemoniska maskuliniteten ligger nära varandra har den hegemoniska maskuliniteten fungerat som en förstärkning åt begreppet hierarki. Vad gäller den tidigare forskningen var Kleins studie relevant då hennes kodningsschema i form av en enklare tabell delar upp typiskt manligt och typiskt kvinnligt i de böcker hon analyserar. Resterande forskning har inte inkorporerats i kodningsschemat eftersom deras metodval (bland annat intervjuer) låg för långt bort från vårt metodval. Som en del av kodningsschemat ingår även en analys av de bilder som förekommer i texterna. Dock har bildanalysen inte varit huvudfokus och därav har det inte varit en grundlig bildanalys, bildanalyserna har istället utgjort en del av helhetsanalysen. En bild på det slutliga kodningsschemat följer nedan.

5.4 Metoddiskussion

Vår metod består av litteraturanlys främst men med inslag av kvantifiering av namn i register och löpande text samt bildanalys. Fokuset och vårt huvudsakliga syfte ligger i att koda och få fram hur kvinnor framställs i texterna i litteraturen, men eftersom de flesta texter i läromedel har tillhörande bilder är det även av intresse att titta på vilka bilder som väljs. Det är även av intresse att räkna hur många män och kvinnor som nämns då kvantifieringen också ger ett svar på hur kvinnlig representation ser ut.

De läromedel vi har valt att analysera ligger ganska nära varandra i tid gällande utgivningsår och vi är medvetna om att en större spridning hade varit att föredra för att få en bredare bild av förändringen över tid. I detta fall fick tillgängligheten på fysiska böcker på närliggande bibliotek och tidsramen för uppsatsen styra valet av analyserat material. Förlag kontaktades med förfrågan om de kunde bistå med material men alla tackade nej. Konsekvenserna av valet av metod och material i denna studie är just att spridningen av utgivningsår på böckerna inte är tillräckligt stor och att det då eventuellt inte ger en rättvis bild av kvinnlig representation såväl över tid som i nutid jämfört med om spridningen av böcker hade varit större.

I denna studie är fokuset på den löpande texten och namn och bilder får inte lika stor plats i resultatet och analysen. Vi har inte heller analyserat bilder vi inte direkt kan se om det är en man eller kvinna, vi är även medvetna om att vi inte definierar vad som är man eller kvinna utan endast går efter egna fördomar om manliga och kvinnliga attribut. Denna studie säger alltså inget om alla andra som inte är män eller kvinnor. Ett annat sätt att göra den här typen av studie hade varit att ge bilderna större utrymme och även tolka och analysera dessa efter ett kodningsschema och i förhållande till texten. Ytterligare bredd och djup hade också kunnat uppnås om man tittade på framställningen av icke-binära personer.

Av internationell forskning har vi sett att vissa forskare utöver sina textanalyser också har intervjuat läromedelsförfattarna. En sådan kompletterande studie hade gett denna studie ett ännu större djup. Alternativt, eller i kombination med det, hade det även varit intressant att ta del av lärares erfarenheter i klassrummet med dessa läromedel - är lärarna medvetna om hur representationen ser ut och försöker de kompensera för denna brist.

På grund av metodvalet och materialet är denna studie alltså något snävt vad gäller urvalet av vem som representeras då vi fördomsfullt utgått från att en person som ser ut som en man är en man, och en person som ser ut som en kvinna är en kvinna trots att de kanske identifierar sig som något annat. Läromedlen som analyseras ligger dessutom nära varandra i tid och det blir på så vis svårare att se större förändringsprocesser i läromedlen. Några vidare vetenskapsetiska överväganden har inte gjorts då denna undersökning inte har det behovet. Trots begränsningarna i metod och material går det att redovisa och analysera ett tydligt resultat som följer i nästkommande kapitel.

6. Resultat

Nedan följer resultatet från textanalyserna, presenterade bok för bok i fallande ordning efter utgivningsår. En analys följer i nästkommande kapitel.

6.1 Samhällskunskap 1b

Samhällskunskap 1b gavs ut 2014 och är skriven av Jenny Kesselfors och Peggy Thornström.³⁹ Boken är indelad i 12 kapitel och till varje kapitel finns det ca 15-30 kortare instuderingsfrågor där enklare beskrivningar av begrepp och fenomen efterfrågas. Det finns även 1-5 slutuppgifter där det efterfrågas större resonemang och kunskap som är tänkt att hämtas från andra källor än bara boken, till exempel internet eller tidningar. Kapitlens uppbyggnad följer mönstret av samhällsvetenskapligt ämnesstoff, med inslag av faktarutor och även tänk- efter-rutor som till exempel i delen om normer där det står "Tänk efter! Hur ser normerna ut i din skolklass? I din familj? Bland dina kompisar? Vad händer om du bryter mot viktiga normer?"⁴⁰. Boken är även mycket illustrativ, då det på nästan varje sida finns en bild i form av ett fotografi eller en karta, eller tecknade bilder på människor, djur eller andra objekt.

Detta läromedel har inga namn i registret, därav avsaknaden av en tabell.

6.1.1 Samhällskunskap 1b, kapitel 2: Individen i samhället

Kapitlet inleds med en beskrivning av vad som kommer tas upp, som till exempel identitet, utanförskap, sociala villkor och makt. I bakgrunden av första sidan syns en tecknad kvinna hålla om ett barn. Texten går vidare med att beskriva vad självuppfattning är, samt belyser att vi ingår i olika typer av grupper som "familjen eller kompisgänget. Andra grupper vi kan tillhöra är mer organiserade såsom skolklassen, innebandyförningen eller skytteklubben."⁴¹ Längst ner i bakgrunden på delen om grupper och normer finns en tecknad bild på en man. Kapitlet går vidare med olika typer av identiteter och lyfter fotboll- och pianospelare som kan utgöra ens identitet då man kan identifiera sig som fotbollsspelare eller musiker. Texten som

---

³⁹ J. Kesselfors & P. Thornström, *Samhällskunskap 1B*, NA Förlag AB, 2014

⁴⁰ *ibid.* s.32

⁴¹ *ibis.* s.31

handlar om normer och identiteter avslutas med ett stycke som handlar om stereotyper och en varning om att människor ofta kopplar ihop saker såsom kön, ålder, etnicitet eller klass till en viss handling.

Vidare handlar kapitlet om kategorisering och nämner att en grupp i samhället får större makt om den tillskrivs högre status, följt av meningen "Jämför en vit medelålders högutbildad man med ett välbetalt jobb med en lågutbildad och arbetslös kvinna. Vem har högst status?"⁴² Längre ner på samma sida nämner författarna att män har större makt än kvinnor, bland annat eftersom män tjänar mer pengar än kvinnor och som grupp har män fler höga positioner i samhället. Vidare beskrivs det vad samhällsklass är och den klassiska indelningen överklass, medelklass och arbetarklass nämns. Ovanför faktarutan om traditionell klassindelning finns en tecknad figur av en man med en cylinderhatt som sitter på en stor häst. På sidan därpå finns en tecknad helsidesbild på Karl Marx, med en mindre faktaruta som beskriver hans tankar och idéer. Texten fortsätter med en könsneutral beskrivning av klass, maktordning, klassmarkörer och klassresor.

Nästa del i boken handlar om fattigdom i Sverige och Europa och i denna del börjar författarna med att definiera vad fattigdom är, visar stapeldiagram och kartor samt beskriver läget i Sverige och Europa vad gäller fattigdom. Författarna tar även upp etnicitet och att personer som är utrikesfödda men numera bor i Sverige har det svårare att få jobb än inrikes födda.

I ett stycke lyfts perspektiv på vad som är svenskt, och frågan "Vad är typiskt svenskt?" ställs. Texten tar upp försvenskningen av Sverige under 1800-talet då tanken om en nation kom till och följdes av en större gemenskap, nationaldräkter och nationalpoesi. Selma Lagerlöfs bok *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* lyfts fram som viktig då den gav svenskar en känsla av sitt land. Fler viktiga aspekter som belyses är den svenska nationalsången av Richard Dybeck, nationaldagen till följd av att Gustav Vasa valdes till kung och Sverigedräkten som togs fram av Märta Jörgensen. Författarna återgår sedan till att återigen beskriva skillnaden i sysselsättning bland inrikes- och utrikes födda, och går sedan vidare till boendesegregationen i landet.

---

⁴² ibid. s.45

Nästföljande del handlar om kön och i inledningen till kapitlet står det att vi föds med olika kön men att uppfostran och yttre påverkan lika mycket styr om vi blir man eller kvinna. Även genusforskning nämns i inledningen, det står att forskningen handlar om att synliggöra ojämlikheter mellan män och kvinnor i vardagslivet, arbetslivet, skolan och politiken. Kön och maktordning tas också upp, mer specifikt står det skrivet att “Männen som grupp är överordnade kvinnorna som grupp och det män gör värderas generellt högre än det kvinnor gör. Mannen är fortfarande normen i samhället [...]”⁴³ På följande sida beskrivs olika delar av livet såsom utbildning, skola, arbete, och ojämlikheter mellan könen belyses som att arbetsmarknaden är uppdelad i olika delar som är dominerade av män respektive kvinnor. Kvinnor tar ut mer föräldraledighet och tjänar generellt mindre pengar än män på grund av andra anställningsformer som deltidsjobb eller vikariat. En faktaruta finns som handlar om våld mot kvinnor, mer specifikt att antalet anmälda fall av kvinnomisshandel har ökat och det skrivs även om hedersrelaterat våld.

Texten går vidare med att beskriva jämställdheten i Sverige och att utvecklingen går framåt. HBTQ-rörelsen och RFSL lyfts fram, även att samkönade vigslar i kyrkan blev lagliga 2009 och att adoption inom samkönade äktenskap är tillåtet. Det lyfts även fram att det är annorlunda i andra delar av världen och att homosexuella utomlands förföljs och hotas, och som exempel på utlandet ger författarna Ryssland. Putin skrev 2013 på en lag som förbjuder propaganda för icke-traditionella sexuella relationer, detta följs av en bild på den svenska höjdhopparen Emma Green Tregaro som hoppar höjdhopp med regnbågsfärgade naglar i friidrotts-VM i Moskva sommaren 2013.

Kapitlet avslutas med ett könsneutralt makroperspektiv som handlar om territorium, gränser och stater. Slutligen följer en kort beskrivning av mångfaldssamhället i Sverige där det presenteras fakta om olika typer av invandring och integration samt segregation.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	3	5
Kvinnor	3	5

---

⁴³ ibid. s.47

6.1.2 Samhällskunskap 1b, kapitel 4: Demokrati och ideologier

Kapitlet inleds med en beskrivning av vad politik är och hur avsnittet är upplagt. Den inledande texten illustreras av en tecknad figur som föreställer en man med en hatt och en bitter min. Vidare beskrivs vad demokrati är och en redogörelse av demokratins historia som tar avstamp i Atens stadsstat och vidare fram till John Locke under upplysningen, han finns även med på bild och bildtexten utgörs av åren han levde. Lockes efterträdare i texten är François de Voltaire och Jean-Jacques Rousseau, som presenteras hastigt i delen om franska revolutionen. Sidan därpå pryds av målningen Friheten på barrikaderna av Eugène Delacroix som föreställer en kvinna som håller en fransk flagga högt i ett slagfält omgivet av manliga soldater.

Efter stycket om demokrati kommer ett demokratikritiskt citat av Winston Churchill följt av en bild på Churchill. På nästa sida finns en tänk-efter-ruta där författarna vill att man ska analysera ett citat av den österrikiske nationalekonomen Joseph A Schumpeter. Bredvid tänk-efter-rutan finns en tecknad bild på en man som ser ut att dansa.

Vidare i kapitlet beskrivs vad en diktatur är och huvudpersonen är den chilenske diktatorn Augusto Pinochet vars bild visas. Näste diktator som avbildas är Vladimir Putin i ett avsnitt som handlar om dels Ryssland, men även motståndsrörelsen Pussy Riot som beskrivs som en feministisk rysk punkgrupp som är regimkritisk och demonstrerar i form av musikuppträdanden. Det skrivs även att tre av dess medlemmar dömdes till fängelse år 2012. En hel sida täcks av en bild på två medlemmar ur Pussy Riot som demonstrerar.

Nästkommmande del handlar om politiska ideologier, och det beskrivs hur de klassiska ideologierna formas under 1700- och 1800-talet. Adam Smith beskrivs som liberalismens centrala figur och det finns en bild på en staty av honom samt hans levnadsår. Till texten hör en bild på John Stuart Mill som beskrivs som en viktig socialliberal tänkare. Därefter följer socialismen och författarna skriver om Karl Marx och Friedrich Engels och bredvid texten om socialismen finns en tecknad bild av Marx. Nästa ideologi som beskrivs är konservatismen följt av dess grundare Edmund Burke som porträtteras på bild. Därefter kommer en beskrivning av totalitära ideologier såsom kommunism, fascism och nazism, där huvudpersonerna som det

skrivs om i texten också presenteras i bild och vilka årtal de levde: Vladimir Lenin, Joseph Stalin, Benito Mussolini och Adolf Hitler.

De klassiska ideologierna och de totalitära ideologierna följs av en mycket kortare beskrivning av sex postmoderna ideologier. De förstnämnda har fått en halv sida var medan de sex postmoderna ideologierna som nämns kläms ihop på två sidor. De postmoderna ideologierna är nyliberalism och nykonservatism, ekologism, anarkism, nynazism samt feminism och genus. Ingen av dessa har en grundare eller inflytelserik tänkare tillskrivna sig, ej heller feminism och genus som på en och en halv sida utgör majoriteten av denna del i kapitlet.

Kapitlet avslutas med en könsneutral och aktörslös beskrivning av de svenska riksdagspartierna: lite kort om de politiska blocken, partiernas historia och deras ställning i olika politiska frågor. Samtliga utan namngivna partiledare och utan bilder på politiska figurer. Det enda som pryder sidorna är tecknade bilder på partisymbolerna i bakgrunden.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	17	18
Kvinnor	0	2

6.2 Arena 123

Arena 123 är skriven av Lars-Olof Karlsson och ges ut av Gleerups Utbildning, denna upplaga gavs ut 2011. Boken är indelad i 18 kapitel och täcker alla kurser inom samhällskunskap på gymnasiet, men är även användbar i kurserna internationell ekonomi och internationella relationer. Boken är utformad för att passa ämnesplanerna för Gy11. Författaren förklarar att tanken med boken är att den ska ge en stabil och ämnesmässig bredd samt möjlighet till fördjupning.⁴⁴ Till varje kapitel finns det instuderingsfrågor i syfte att hjälpa läsaren att repetera och konkretisera det innehåll som tagits upp. Vissa av instuderingsfrågorna kräver att läsaren söker vidare information i annan litteratur för att kunna lösa uppgiften. Till vissa stycken finns

---

⁴⁴ L-O. Karlsson, *Arena 123 Samhällskunskap för gymnasiet*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2011

i marginalen ett ord fetstilt med en tillhörande begreppsförklaring, dessa ord är också fetmarkerade i texten.

Kvantitativ mätning av kön utifrån register:

Män	71
Kvinnor	21*

* Enligt registret finns det 22 kvinnor men en namngiven kvinna på s. 161 enligt registret finns ej på motsvarande sida i kapitlet.

6.2.1 Arena 123, kapitel 2: Individen i samhället

Kapitlet inleds med ett utdrag ur den första artikeln ur FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och en förklaring om att vi måste kunna förstå varandra som individer för att kunna föreställa oss hur andra har det. Vi får också veta att kapitlets tyngdpunkt kommer ligga på mångfalden i det svenska samhället och att bokens namn, Arena, syftar till att samhället kan ses som en arena där olika aktörer och institutioner agerar. Bilden som inleder kapitlet är på en man som sitter och läser, lutad mot Poseidonstatyn på Götaplatsen i Göteborg.

Därefter följer ett stycke om makt och maktresurser som förklarar hur olika typer av makt förekommer i samhället. Ett exempel som ges är att om en handbollsklubb sponsras av ett företag och sonen till företagets direktör spelar i laget, kan tränaren för laget känna press att ta ut sonen fast det finns andra som är bättre.

Direktören kanske aldrig säger något, han får makt ändå genom att han skänkt pengarna [...] Inte ens tränaren som tar ut laget inser nödvändigtvis att han favoriserar en spelare. Han tycker kanske att det skulle vara jobbigt att utesluta direktörens son ur laget och därför ser han prestationer ur en mer positiv synvinkel.⁴⁵

För att illustrera makt finns en bild på en kvinnlig polis i gasmask bakom ett polisavspärrningsband. På andra sidan står en kvinna och kollar på polisen. Ett annat exempel på makt som författaren lyfter är den mellan män och kvinnor och att det tidigare förväntades att kvinnan tog ansvar för hem och barn, medan mannen arbetar och att könsrollerna var

---

⁴⁵ ibid. s.16

tydligare för 5–10 år sedan. Maktperspektivet fortsätter förklaras med makt över tanken och att samhället förändras och att människor därmed börjar leva lite mer annorlunda och kan börja förändra strukturer men att makt över tanken kan leda till bland annat propaganda. Här nämns den första personen, Rwandas president Paul Kagame som ville ena Rwanda men har kritiserats för att använda makt på ett odemokratiskt sätt. I ett stycke om hur maktfördelningen har förändrats skriver författaren ”Kvinnan har tyckt det varit naturligt att mannen bestämt, bonden har tyckt att det varit naturligt att godsägaren bestämt...”⁴⁶

Stycket om det mångkulturella samhället illustreras av en bild på två långhåriga och mustaschprydda män iklädda Iron Maiden-tröjor och man ser att de är mitt uppe i en ”head bang”. Rummet de befinner sig i är inrett med Iron Maiden-planscher och halsdukar. Bildtexten refererar till ”Bröderna Erik och Pelle Gustafsson”. Bilden ska representera subkultur (hårdrock).

Nästa del tar upp norm och kategori och problematiserar normer och att vi kan tillhöra många olika kategorier så som män, kvinnor men även ålder och religion. På samma sida finns en bild på ledamöter i sametinget, bilden har fokus på fyra män men bakom dem kan man se att det sitter sju personer till varav en kvinna, fem män och en som är för suddig för att kunna identifieras. Könsmaktsordning nämns och förklaras med att män har mer makt än kvinnor och att i olika samhällen och i olika tider har denna könsmaktsordning sett olika ut. Bilden som är kopplad till klass och visar hästpolo, det är fem ryttare på varsin häst, var av en tydligt en kvinna. En man står på marken och ett barn iklädd en rosa overall sitter på en leksakshäst.

Texten om klass lyfter de olika samhällsklasserna som vi traditionellt delat in befolkningen i. Här nämns Marx som en av socialismens stora teoretiker. Stycket om kategorin kön pryds av en bild på en reklamplansch för Miss Italien med en bild på nio kvinnor endast iklädda en åtsittande body. I förgrunden syns ett litet barn titta upp på bilden. Bildtexten problematiserar fokuset på den kvinnliga skönheten i det offentliga rummet och att kvinnor riskerar att objektifieras av män. Man lyfter sedan hur männen dominerat alla delar av samhället och att kvinnans liv har kretsat kring hemmet och att detta är ett patriarkalt samhälle, men även att detta är på väg att förändras. Kvinnor tar större del i det offentliga och männen tar större ansvar för hem och barn. En tabell över löneskillnader mellan män och kvinnor och den visar att det

---

⁴⁶ ibid. s.18

endast är inom kategorin vård- och omsorgspersonal som kvinnor tjänar mer än män. Stycket går vidare med att det finns konstruerade skillnader mellan män och kvinnor och att det inte alltid är biologiska skillnader, vi lär oss att det finns skillnader när vi växer upp och att vi behandlas olika. Många skillnader är alltså kulturella och inte biologiska.

Till texten som tar upp sexualitet finns en bild på sex personer, en i förgrunden med kvinnliga attribut som ser ut att dansa, svänger sitt långa hår och har på sig en blå klänning. Ytterligare en person syns och denna har tydliga bröst och klänning. Bildtexten upplyser om att det är pakistanska män som klär ut sig till kvinnor, hijras, och att det i Pakistan nu finns möjlighet att välja ett tredje kön utöver. Stycket går vidare med att ta upp historia om homosexualitet och att det fortfarande är stigmatiserat och inte fullt ut accepterat av alla i samhället.

Till delen som rör etnicitet får en bild på en manlig fotbollssupporter iklädd Sverigetröja hållandes en Sverigehalsduk ovanför huvudet illustrera nationalism. Resten av kapitlet tar upp integrering och assimilering samt diskriminering och segregering och fortsätter förklara hur samhället sätter människor i olika fack och att maktordningen är diskriminerande. Till delen som berör integration och assimilering finns en bild på en hemlös man och delen om diskriminering illustreras av en bild på en Pride-demonstration. Av de man kan identifiera är de flesta kvinnor.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	2	5
Kvinnor	0	1

6.2.2 Arena 123, kapitel 7: Ideologier och partier

Kapitlet inleds med en helsidesbild på Gudrun Schyman som står i ett hav av ballonger och ler. Den första delen av kapitlet tar upp de vanligaste politiska ideologierna och inledningen är en kort tidslinje i text som översiktligt tar läsaren från liberalism och konservatism på 1700-talet och avslutas med feminism och ett konstaterande att det är långt kvar till jämlikhet mellan män och kvinnor. Sedan följer en fördjupning i konservatism, liberalism, socialism, fascism, ekologism och feminism. Varje ideologi, förutom de två sista, inleds med en historisk bakgrund

och sedan hur utvecklingen har sett ut och vilka olika inriktningar det finns, till exempel marxism inom socialismen och nazism inom fascismen.

Till nästan alla ideologier kopplas en eller flera människor som illustreras på bild och deras bidrag till ideologins uppkomst lyfts fram. Även andra personer lyfts, exempelvis Franco som en fascistisk diktator.

Ekologismen förklaras som sprungen ur Rachel Carsons bok *Tyst vår* och uppkom som motstånd till den miljöförstöring som industrier och jordbruk bidrar till. I delen om feminism är första meningen "feminism är en ideologi som anser att kvinnor i dagens samhälle är underordnade män och att detta måste ändras".⁴⁷ Vidare följer en kort genomgång om vad feminismen står för. Som exempel på hur kvinnor nämns i feminismen skriver författarna "I Sverige är särskilt Elin Wägner förknippad med feminismens starka band till pacifism, liksom senare Ingrid Segerstedt Wiberg[...] Den socialdemokratiska politikern Alva Myrdal och sexualupplysaren Elise Ottesen-Jensen"⁴⁸

I styckena om feminism, liberalfeminism och radikalfeminism som tar upp ca 2,5 sida nämns 9 kvinnor vid namn av totalt 22 i hela boken. Men det är bara en, Simone de Beauvoir som får en bakgrund och förklaring till varför hon är viktig. Jämfört med de andra delarna om andra ideologier så lyfts männen fram som viktiga och nämns tidigt i texten. Bilden som illustrerar delen som rör radikalfeminismen och de Beauvoir visar "feminister i Rålambshovsparken". Alltså är feminismen den enda ideologin som inte porträtteras av en viktig person.

Efter genomgången av de olika ideologierna följer en kort förklaring om att politiken innehåller olika dimensioner såsom höger-vänster, miljö-tillväxt, sekulär-religiös och internationell-nationell. Där lyfts att det inom islam finns en bild av att kvinnan till skillnad från i västvärlden ska vara underordnad mannen och att hennes huvudsakliga uppgift är att ta hand om hem och barn.

Den sista delen av kapitlet redogör för de svenska partier som när boken skrevs 2011 satt i riksdagen. Upplägget är detsamma för varje parti; först en kort historisk bakgrund till partiets tillkomst, sen vilken ideologi de ligger närmst och vilka deras främsta politiska sakfrågor är.

---

⁴⁷ ibid. s.149

⁴⁸ ibid. s.150

Den då aktuella partiledaren nämns vid namn och en liten porträttbild finns i anknytning till texten.

De sista sidorna i kapitlet lyfter partier och strategier och illustreras av en bild på Palme och Reinfeldt framför varsin valaffisch med samma budskap. Texten tar upp hur partierna kan använda olika strategier för att få fler väljare och medlemmar samt hur partier genom åren har svängt i olika frågor. Det allra sista stycket handlar om ungdom- och kvinnoförbund där det står att de flesta partier har ett kvinnoförbund då den bristande jämställdheten i samhället gör att kvinnor har svårare att få uppmärksamhet för sina frågor.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	28	16
Kvinnor	14	4

6.3 Z-futura

Z-futura är skriven av Bengt-Arne Bengtsson och ges ut av Liber AB. Upplagan för denna analys är den tredje och är utgiven 2008.⁴⁹ Boken täcker både A och B-kursen i samhällskunskap som var gällande för Lpf94. Boken är strukturerad efter olika teman och är indelad i block, varje block är i sig sedan indelat efter A respektive B-kursen där B-kursen är en fördjupning och bygger på A-kursen. Sist i boken finns ett kapitel som är fristående och som går att knyta an till flera av bokens andra kapitel. Det handlar om hur Sverige är integrerat i EU och att EU är integrerat i Sverige. Varje block är färgkodat och först kommer alla block i A-kursen, därefter följer samma block i B-kursen. Till varje block finns även instuderingsfrågor men dessa får man söka upp på Libers hemsida. De block som kommer analyseras är Politik och Sociala frågor.

Kvantitativ mätning av kön utifrån register:

Män	137
Kvinnor	20

---

⁴⁹ B-A. Bengtsson, *Z-futura: samhällskunskap. Kurserna A+B*, 3. uppl., Liber, Stockholm, 2008

6.3.1 Z-futura, block: Politik A-kursen

Blocket är indelad i 6 kapitel och upplägget på kapitlen följer samma mall, en liten introduktionstext sedan följer stoffet. I marginalen står viktiga begrepp som är kopplade till texten för att ytterligare underlätta för läsaren var fokuset ligger och dessa begrepp samlas sedan i slutet av varje kapitel i en textruta som heter nyckelbegrepp. Vissa kapitel har också en faktaruta med tilläggsinformation.

De två första kapitlen i blocket är korta och lyfter främst olika begrepp och historik kring demokrati. Ordet jämställdhet förklaras ytligt och som exempel på jämställdhet ges införandet av kvinnlig rösträtt i Sverige och att denna röstades fram av män. I stycket om rösträttskampen står det att kvinnorna tidigare varit utestängda från vallokaler och sen går texten vidare med att det var en lång kamp men att det till slut ledde till allmän och lika rösträtt. Kerstin Hesselgren och Elisabeth Tamm finns på bild och namnges men de övriga tre av de fem pionjörerna nämns inte och inte heller vad "de fem pionjörerna" betyder.

I kapitlet om politiska partier i Sverige står det om de partier som, när boken skrevs, satt i riksdagen. På ett uppslag listas de då aktuella riksdagspartierna. En kort historisk bakgrund ges samt en lista med tidigare och nuvarande partiledare. Miljöpartiet och Ny demokrati är undantagen i då författarna bara skriver att Miljöpartiet leds av ett manligt och ett kvinnligt språkrör. Vilka de är eller vilka som tidigare varit finns inte med. Ny demokrati ges också plats trots att de när boken gavs ut inte satt i riksdagen.

På detta uppslag nämns 34 manliga partiledare, Marx och Lenin samt 5 kvinnliga partiledare.

Resten av blocket är en systematisk genomgång av den svenska statsapparaten och är skrivet på ett generellt sätt och de personer som nämns vid namn och syns på bild är direkt kopplade till innehållet i texten. Avsaknaden av en svensk kvinnlig statsminister (2008) tas upp som en parentes i delen om riksdagens uppgifter, det står "...föreslår riksdagen en kandidat till posten som statsminister. Om den kandidaten inte underkänns av riksdagens majoritet, kan han (hittills aldrig en hon) [...]".⁵⁰

---

⁵⁰ ibid. s.70

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	41	1
Kvinnor	11	5

6.3.2 Z-futura, block: Politik B-kursen

Kapitlet inleds som de flesta andra med en kort historisk bakgrund till fenomenet som sedan lyfts, i detta fall hur de olika ideologierna växer fram. En tecknad bild på James Watt och text om hur viktiga uppfinningar, bland annat ångmaskinen, var för den industriella revolutionen. Thomas Newcomen nämns också som uppfinnare och Marcus Stone som tecknare av bilden på Watt.

Ideologierna som tas upp är liberalism, konservatism, socialism. Slutet av kapitlet om ideologier innehåller två faktarutor, en om anarkism och syndikalism samt en om fascism och nazism. Fem män nämns. Mill och Smith nämns som viktiga för liberalismen och Burke för konservatismen. I en teckning som ska visa ”den konservativa treenigheten” makten, korset och svärdet syns en kung, en påve och en militär, alla män. Marx och Engels omnämns i delen om socialism och på en bild som ska visa på klass syns en fattig man och en pojke sitta och tigga. En överklasskvinna går förbi och tittar ner på dem. Feminism saknas.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	13	1
Kvinnor	0	0

6.3.3 Z-futura, block: Sociala frågor A-kursen

Blocket om sociala frågor lyfter sociologiska begrepp och samhällsfrågor. A-kursen innehåller två kapitel och B-kursen tre. Första kapitlet i A-kursen ger en kort och ytlig introduktion till hur vi kan dela in människor i olika grupper och samhällsklasser. Att gruppen påverkar oss och

våra värderingar och normer och att detta inte går att komma ifrån. Det finns två bilder i detta kapitel och den första är på en grupp fiolspelare med en kvinna i fronten och bakom syns fyra personer, två män och två kvinnor. Den andra bilden visar en man (enligt bildtexten en samhällskunskapslärare) som skakar hand med Lech Wałęsa som ska symbolisera att kapitlet handlar om att vi människor möter andra människor från andra grupper.

Kapitel 14 går igenom det svenska rättssamhället och gör det med styckesindelningen lag och rätt, brottsligheten, påföljderna och domstolsväsendet. Det är ett begreppstungt kapitel och det är skrivet på ett neutralt sätt utan att nämna namn. En bild visar en manlig polis som håller i ett mätinstrument och en annan bild visar fasaden till huset där Högsta domstolen huserar, en äldre man syns gå från byggnaden.

I delen om brottslingar står det att ca 15% av alla dömda är kvinnor och att en tredjedel av alla våldsbrott riktas mot kvinnor och sker i hemmet, samt att äldre kvinnor är den grupp som känner störst obehag av att gå ut på kvällen. En del av kapitlet tar upp olika faktorer till varför vissa blir kriminella, då använder författaren orden individer och han/hon. Därefter följer ett stycke om vilka straffpåföljder det finns och det illustreras med en skiss över hur det fungerar från att ett brott blir känt tills kriminalvården tar över. Slutligen avslutas blocket med en genomgång av hur det svenska domstolsväsendet är uppbyggt och hur instansordningen ser ut.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	1	3
Kvinnor	0	0

6.3.4 Z-futura, block: Sociala frågor B-kursen

Blocket som berör sociala frågor i B-kursen inleds med ett kapitel som tar upp viktiga begrepp för kapitlet såsom välfärd och en historisk bakgrund till det svenska välfärdssamhället ges. Industrialiseringen den framväxande arbetarrörelsen och olika typer av socialpolitik tas upp och förklaras. Det finns två bilder till detta stycke, den ena är på en pojke som håller en kanadensisk flagga, den andra bilden är från hungerkravallerna 1917, det är en suddig bild på fyra poliser till häst och en folkmassa som är otydlig. I bildtexten framgår det att Hjalmar

Branting syns på bilden. I delen om det svenska välfärdssamhället nämns Birgit Strand som författare till Välfärdskarusellen men inte vad boken handlar om eller varför den nämns.

Kapitel 10 introduceras med en kort bakgrund till den svenska invandringen och lyfter att det är ett gammalt fenomen och att migration är naturligt för människan. Men även att det på senare tid förekommer främlingsfientlighet. Som de flesta andra kapitel kommer sen en begreppsförklaring och här är det ”invandrare” som förklaras och efter det en kort tidslinje med start på 1940-talet som lyfter vilken typ av invandring som varit vanligast och från vilka länder de flesta invandrare kommit från. Till det finns en bild som visar vad som ser ut att vara någon form av firande, det är svenska flaggor och tre pojkar syns bakifrån.

Vidare tar kapitlet upp olika typer av invandring och att EU och FN har utformat olika avtal samarbeten som reglerar invandringen. Sen följer statistik över invandringen till Sverige mellan år 2001–2007 och efter det kort om hur asylprocessen i Sverige fungerar och kapitlet avslutas med en förklaring till Integrationsverkets tillkomst och avskaffning. Den enda bilden som finns visar en man som bär ett barn och bildtexten förklarar att de är flyktingar från Kosovo med tillfälligt uppehållstillstånd. Precis som slutet av föregående kapitel är även detta skrivet neutralt utan att nämna personer vid namn och det kretsar mer kring strukturer i samhället även fast det är individer i form av flyktingar som det handlar om.

Det avslutade kapitlet tar upp den svenska antidrogpolitiken och problematiken med olika droger som alkohol, narkotika och tobak. Både individuella och samhällsliga konsekvenser av missbruk går igenom och lagstiftning kring de olika drogerna. De sista styckena tar upp vilka insatser på samhällsnivå som finns för att reglera och förebygga missbruk.

Inledningsvis i kapitlet finns en bild på två tjejer som dricker kaffe, och i slutet en bild från en OAS (Oberoende Alkohol Samarbetet) på fyra personer i rånarluva med en text under varje bild på vem det är; kärleksfull pappa, hjälpsam granne, hjälpsam storasyster, respekterad chef. Eftersom man bara ser ögonen på personerna är det svårt att se kön på personerna. Endast pappa och storasyster är könade men den bild som visar chefen har tydliga manliga kännetecken.

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	1	4
Kvinnor	1	1

6.4 Kompass till Samhällskunskap A

Kompass till samhällskunskap A är skriven av Maria Eliasson och Gunilla Nolervik och gavs ut 2007.⁵¹ Boken har en kort inledning där det står hur kapitlen är upplagda, samt en text om att de valt kompass i boktiteln för att boken är tänkt att vara en vägvisare för eleverna att nå målen i samhällskunskap. Boken är indelad i tio kapitel. Alla kapitel inleds med en bild och punktlista på vad kapitlet handlar om. I kapitlen finns bilder av olika slag som visar människor, djur och/eller objekt. Vidare finns det faktarutor samt Att-göra-rutor som är uppgifter som syftar till att få eleverna att reflektera och diskutera kring olika samhällsfenomen. Till varje kapitel finns även ett avsnitt på 1-2 sidor som heter "Möte med" som är en intervju med en inflytelserik person som är relevant för kapitlet och temat som diskuteras. Till exempel har en jämställdhetsombudsman blivit intervjuad i avsnittet om sociala frågor.

Kvantitativ mätning av kön utifrån register:

Män	35
Kvinnor	22

6.4.1 Kompass till samhällskunskap A, kapitel 2: Demokrati

Kapitlet inleds med en bild på tre män som vandrar bakom affischer av politiska partier i Sverige. Textmässigt går kapitlet genom vad demokrati är idag och den nämner kort demokratins födelse i Athens stadsstat. Vidare nämns att demokratin inte fick fäste förrän långt senare i tiden och att det framförallt var efter upplysningen, industriella revolutionen och födelsen av de klassiska ideologierna socialism, liberalism och konservatism som demokratin fick fäste. Det nämns även att den svenska demokratin är ganska ung och att den uppkom för

---

⁵¹ M. Eliasson & G. Nolervik, *Kompass till samhällskunskap A*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2007

cirka 100 år sedan och svenska kvinnors rösträtt nämns följt av en bild på kvinnliga demonstranter från 1919.

Vidare presenteras olika typer av styrelseskick såsom direkt och indirekt demokrati, diktatur, monarki och republik. Samtliga politiker och statschefer som nämns är manliga: Adolf Hitler, Vladimir Putin, George W. Bush, Carl XVI Gustaf, Saudiarabiens kung Abdullah. På sida 27 finns en bild på en man som vinner över en kvinna i ett majoritetsval med 51%-49%.

Nästa del handlar om ideologier och partier. På sidan om konservatismen finns en bild på en flicka och en man i en kyrka. I avsnittet om liberalismen lyfts Adam Smith som en viktig tänkare. Till socialismen tas Karl Marx upp som viktig följt av en bild på en kvinna som tittar på ett porträtt av Marx. Vladimir Lenin nämns som en inflytelserik person för kommunismen. Vidare går fascism och nazism igenom med en bild på Hitler och Mussolini som skakar hand med varandra, följt av två andra diktatorer som nämns i text, Spaniens general Franco och Argentinas Juan Perón.

Därefter kommer underrubriken "Andra ideologier" som börjar med att nämna ekologismen, dock utan någon inflytelserik person. Därefter nämns feminismen som växte fram i Sverige under 1970-talet och partiet Feministiskt Initiativ finns också med, men återigen nämns ingen inflytelserik tänkare inom feminismen och ej heller nämns Fi:s ledare. Bredvid texten finns en bild på tre kvinnor som poserar bakom ett paraply med Fi:s logga.

Sedan följer ett "Möte med" som i detta avsnitt är en intervju med Sanna Berg, en feminist. Hon talar om vad feminism betyder för henne, hur och varför hon blev feminist, samt vilken roll som förväntningar spelar för män respektive kvinnor där hon lyfter olika problem som "Flickor ska vara små och söta, medan pojkar ska vara tuffa och starka."⁵²

Kapitlet avslutas med en kort genomgång av de svenska riksdagspartierna, blockpolitiken, en bild på riksdagspartierna i en höger-vänster-skala och organisationer som Greenpeace och Amnesty International.

---

⁵² ibid. s.36-37

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	12	11
Kvinnor	2	6

6.4.2 Kompass till samhällskunskap A, kapitel 7: Sociala frågor

Kapitlet inleds med en bild på en man och en kvinna som kramas. Författarna tar avstamp i det svenska samhällets förändring från industrialiseringen och beskriver välfärdssamhället då. För att visa levnadsvillkoren för arbetarfamiljer på 40-talet visas en kvinna i en trång lägenhet med ett spädbarn i famnen samtidigt som hon städar, ytterligare fyra barn sitter vid köksbordet intill kvinnan.

Därefter följer en könsneutral genomgång av välfärden idag, med vilka olika typer av sociala skyddsnet som finns såsom socialbidrag, andra typer av bidrag, olika försäkringar och högkostnadsskydd i vården med diagram och faktarutor.

Nästa tema är olika levnadsvillkor, diskriminering och jämställdhet. Vad gäller jämställdhet inom politiken skriver författarna att Sverige har kommit långt då nio av 22 ministrar i den dåvarande regeringen är kvinnor och att 47% av ledamöterna i riksdagen är kvinnor. Vidare lyfts problematik i arbetslivet och hemmet, bland annat att kvinnor har högre utbildning än män men att män trots det har högre löner och högre positioner i samhället och att kvinnor i mycket större utsträckning tar ut föräldraledighet och att kvinnor utför mer hushållsarbete än män. Till detta finns en bild på två diagram som visar inkomst för män respektive kvinnor samt könsfördelningen bland chefer i olika sektorer.

Författarna går vidare med att beskriva könsroller och frågar sig "Varför leker flickor med dockor och pojkar med bilar? Vill tjejer vara rosa små prinsessor och pojkarna vara hjältar i blått?"⁵³ Slutsatsen de kommer fram till är att könsroller styr våra beteenden och att vissa hävdar att de kommer ifrån uppfostran, andra menar att de är medfödda. Nästa del handlar om jämställdhet och det förs fram argument om varför jämställdhet behövs, följt av en faktaruta

---

⁵³ ibid. s.149

som handlar om viktiga årtal för jämställdhet i Sverige med bland annat året då kvinnor fick rösta, när preventivmedel blev lagliga och köp av sexuella tjänster kriminaliseras.

Kapitlets “Möte med...” är en intervju med den dåvarande Jämställdhetsombudsmannen Claes Borgström. Han säger att Sverige internationellt kommit långt i frågan men att vi fortfarande har en lång väg kvar innan vi har ett helt jämställt Sverige. Han anser att det största problemet är könsmaktsordningen och förklarar det med att männen är överordnade kvinnor och att det männen gör är norm i samhället. Han går vidare med att detta är något som är djupt rotat i oss och att vi har värderingar och förväntningar på oss om vad det är att vara man eller kvinna. I slutet av intervjun får han svara om framtiden och säger att om 20 år kommer vi leva i ett samhälle där läkare, grävmaskinist och chef inte direkt kodas som manliga yrken och förskollärare, sjuksköterska eller sekreterare är kvinnliga.

Kapitlet avslutas med temat det mångkulturella Sverige och en könsneutral förklaring av invandring, integration, diskriminering och främlingsfientlighet där varken namn eller ordet han eller hon förekommer. Den sista bilden som dyker upp i kapitlet är en bild på fyra tjejer i tonåren med bildtexten “En bild av det mångkulturella Sverige.”

Kvantitativ mätning:

	Namngivna	Bilder
Män	4	10
Kvinnor	0	6

7. Analys

7.1 Samhällskunskap 1b

Redan i inledningen till kapitlet "Individen i samhället" finns ett stereotypt sammanhang. På första sidan av kapitlet avbildas en kvinna som håller om ett barn, och kvinnan står då ensam med sin sociala och hushållsarbetande, omhändertagande roll som var en av kategorierna i kodningschemat för just stereotypa sammanhang.

Texten går vidare med att beskriva att vi ingår i olika typer av grupper som "familjen eller kompisgänget. Andra grupper som vi kan ingå i är mer organiserade såsom skolklassen, innebandyförbundet eller skytteklubben."⁵⁴ Kapitlet lyfter fotboll och pianospelare som kan utgöra ens identitet, då man identifierar sig som fotbollsspelare eller musiker.⁵⁵ Här tycks uppstå en viss osynlig dikotomi - innebandy, skytte och fotboll är idrotter som är stereotypt manliga och därmed utesluts kvinnorna.

Vidare beskrivs kategorisering och författarna skriver att en grupp i samhället får större makt om den tillskrivs högre status och i texten står uttryckligen "Jämför en vit medelålders högutbildad man med ett välbetalt jobb med en lågutbildad och arbetslös kvinna. Vem har högst status?"⁵⁶ Förutom att detta citat förstärker den maskulina hegemonin är den problematisk eftersom den förstärker tanken om att män är i högre positioner än kvinnor, då eleverna inte kan dra någon annan slutsats än att det är mannen som har högre makt än kvinnan. Kvinnorna är alltså återigen underkastade mannen, precis som Hirdman pekat på i sina teorier och dikotomin mellan könen förstärkt när exemplet som ges är att kvinnor och män är olika. För att använda ett sådant exempel krävs det att det problematiseras och inte som nu lämnas okommenterat.

I avsnittet om traditionell klassindelning finns en stor tecknad figur av en man med en cylinderhatt som sitter på en stor häst. På sidan därefter finns en tecknad bild på Karl Marx som täcker hela sidan. Någon motsvarande bild på kvinnor finns ej. Alltså kan vi återigen dra

---

⁵⁴ J. Kesselfors & P. Thornström, 2014, s.31

⁵⁵ ibid. s.32

⁵⁶ ibid. s.35

slutsatsen utifrån kodningsschemat att männen i detta avsnitt presenteras som aktiva och mäktiga medan kvinnor inte får sådant utrymme.

På sida 43 försöker författarna lyfta perspektiv på vad som är svenskt, och ställer sig frågan "Vad är typiskt svenskt?". Kvantitativt är representationen här god då det lyfts 2 män och 2 kvinnor, men kvalitativt är representationen smått stereotyp. Männen som lyfts är kung Gustav Vasa och Richard Dybeck, medan kvinnorna som lyfts är författaren Selma Lagerlöf och Märta Jörgensen som tagit fram Sverigedräkten. Att lyfta just Märta Jörgensen hamnar i ett stereotypt sammanhang eftersom det handlar om mode och kläder, sådant som ofta ses som kvinnligt, särskilt jämfört med de manliga aktörer som lyfts.

I avsnittet om ojämlikheter i samhället är kvinnorna måttligt representerade eftersom det skrivs fram statistik och anledningar till att kvinnor har det sämre ställt i exempelvis arbetslivet och det finns även en hel ruta ägnad åt våld mot kvinnor. Mot slutet av kapitlet finns en representation av en kvinna som är olik hur kvinnor presenterats tidigare, då författarna skriver om höjdhopparen Emma Green Tregaro som målade naglarna i regnbågsfärger under friidrotts-VM i Moskva som en protest mot Putins anti-LGBTQ-lagar. Här presenteras alltså kvinnan som aktiv, äventyrlig, och eventuellt som ledare i protester mot anti-LGBTQ-lagarna, egenskaper som enligt kodningsschemat brukar tillskrivas männen.

Kapitlet "Demokrati och ideologier" inleds med en beskrivning av vad politik är och hur avsnittet är upplagt. Första bilden i kapitlet är en bild på en man som ser ut att vara från 1800-talet och med en klädsel som får honom att se ut som att han är viktig, han är iklädd en stor hatt och en kraftig kappa. Denna bild lägger också grunden för hur resten av kapitlet kommer se ut - en övervägande representation av män som historiskt sett anses vara viktiga. Kapitlet inleds med demokratin i det antika Aten och sedan snabbspolas det fram till upplysningens då specifika manliga aktörer börjar beskrivas och oftast är det grundare till ideologier som det fördjupas i. Det nämns även nutida politiker och diktatorer som exempelvis Putin.

Genomgången av ideologierna och aktörerna är mansdominerad. Det kapitlet saknar är att komplettera denna mansdominerade historia med ett kvinnligt perspektiv. Det har definitivt funnits inflytelserika tänkare och politiker som varit kvinnor, däribland Mary Wollstonecraft, och Emmeline Pankhurst och flera svenska kvinnor som exempelvis Fredrika Bremer och Elin

Wägner. Inte ens i ett avsnitt dedikerat till just feminism lyfts någon specifik kvinnlig aktör fram.

Ett intressant val författarna gör är att skriva att feminism och genus är en ideologi bland de postmoderna. Alltså feminism och genus hör ihop som en enhet. Här kan läsaren få uppfattningen att genus är en ideologi, alltså något man kan hålla med om eller inte, som man kan göra med till exempel socialism eller konservatism. Fastän "feminism och genus" fått ta upp en förhållandevis stor plats i kapitlet nämns inte några aktörer som viktiga för ideologins framväxt.

I fallet av att författarna kanske hade svårt att hitta några relevanta historiska kvinnliga aktörer, hade de fortfarande kunnat problematisera kring området. De skriver själva i kapitel 2: Individerna i samhället att "Männen som grupp är överordnade kvinnorna som grupp och det män gör värderas generellt högre än det kvinnor gör. Mannen är fortfarande normen i samhället [...]."⁵⁷ Det skrivs dock inga förklaringar eller problematiseringar om varför kapitlet är så mansdominerat. Det går att analysera detta med den hegemoniska maskuliniteten och hierarkin enligt Hirdman genom att se att männen är de som är normbärande och viktiga i samhället. Dikotomin, isärhållandet, blir synlig då kvinnor som varit aktiva på en manligt dominerad arena som politik och ideologiskt tänkande inte får något utrymme fastän det finns gott med historiska exempel.

Motståndsrörelsen Pussy Riot får också ta del i detta avsnitt, och de beskrivs som en feministisk rysk regimkritisk punkgrupp som demonstrerar i form av musikuppträdanden. Det skrivs även att tre av dess medlemmar dömdes till fängelse år 2012.⁵⁸ Kvantitativt sett får den feministiska gruppen ta stor del då en text täcker ena sidan och en bild täcker hela den andra sidan när det skrivs om gruppen, men problematiskt är att det återigen inte finns några kvinnliga aktörer här heller. Gruppmedlemmarna som dömdes till fängelse är namnlösa, ej heller finns det namngiven någon grundare eller någon ledare. Här är representationen av kvinnor kvantitetsmässigt god då de får stort utrymme i kapitlet och även kvalitetsmässigt enligt kodningsschemat är den god eftersom kvinnor tillskrivs egenskaper som brukar tillskrivas män

---

⁵⁷ ibid. s.47

⁵⁸ ibid. s.94

(aktiva, ledare, äventyrliga), men det hade kunnat vara en ännu starkare representation om kvinnorna förverkligas i form av att de namngavs.

7.2 Arena 123

Texterna i *Arena 123* är generellt skrivna och förhåller sig språkmässigt könsneutrala, det är individen och gruppen i fokus före mannen eller kvinnan. Men både genussystemen och den hegemoniska maskuliniteten lyser igenom när man går djupare in i texten, att mannen är norm även om det inte skrivs om kön. Det blir tydligt i citatet om handbollstränaren och direktören. Det tas för givet att de båda är män och med det som första exempel leder det läsaren vidare att ha mannen i åtanke som makthavare. Även om det inte explicit står att det är mannen som har makt så ligger den hegemoniska maskuliniteten i bakgrunden och vi tolkar det som manligt kodat. Som ett tydligt exempel på den kvinnliga underordningen lyfts att kvinnor förväntades ta hand om barnen, kvinnan agerar alltså på en annan arena än mannen och gör andra saker än vad mannen gör. Det går även att koppla Hirdmans teori om könets isärhållande där mannen arbetar och kvinnan är hemma. För att ytterligare spä på den manliga normen och den maskulina hegemonin så illustreras texterna av män, även i de fall det inte behövs.

Kapitlet om ideologier och partier följer samma linje som det första om individen i samhället. Politik och framförallt historia kring ideologier är manligt kodade. De som får ta plats är männen som har tänkt och skrivit om politik och samhället. Männen nämns vid namn och porträtteras på bild och deras eftermäle blir då viktigt.

Den enda kvinnan, utöver Gudrun Schyman, som visas på bild är Rachel Carson men hennes bidrag till ekologismen skyndas snabbt förbi för strax efter nämns Georg Borgström och Hans Palmstierna och att de också gav ut böcker som fick stor spridning. Vad dessa böcker heter eller vad de diskuterade är inte i texten tydligt så varför dessa två nämns blir oklart och det tillför ingenting till att förstå hur ekologismen uppstod. Det läsaren får med sig är återigen att mannen och kvinnan agerar på olika arenor och är skilda från varandra, precis på det sätt Hirdman menar att dikotomin fungerar.

I delen om feminism som tar upp ca 2,5 sida nämns nio kvinnor vid namn men det är bara en, Simone de Beauvoir som får en bakgrund och förklaring till varför hon är viktig. Jämför man med de andra delarna om andra ideologier så lyfts männen fram som viktiga och nämns tidigt

i texten. På få sidor nämns många kvinnor vid namn men det är mest ett uppräknande av kvinnor som lämnas okommenterat. Likt resultatet den tidigare forskningen som Berge och Widding genomfört saknas kvinnor i de avsnitt som berör ideologier. Intrycket man kan få som läsare är att författaren har slängt in ett antal kvinnonamn för att det ska se bra ut men missar helt att ge dem en kontext och tyngd. Feminismen är den enda ideologin som inte illustreras av en viktig person fastän nio kvinnor nämns vid namn. Utifrån kodningsschemat presenteras alltså kvinnor i detta avsnitt som ska handla just om kvinnor ganska kontextlöst och endast kvantitetsmässigt istället för kvalitetsmässigt.

7.3 Analys Z-futura

Likt *Arena 123* är även *Z-Futura* skriven utan ett direkt manligt eller kvinnligt uttryck men det går att läsa in med teorierna i åtanke. Som tidigare konstaterat får politiken ses som en manligt kodad arena och författaren till boken spinner vidare på det och fortsätter reproducera mannen som norm och dikotomin mellan könen. Författaren fortsätter lyfta den manliga dominansen och reproducera mannen som norm och dikotomin mellan könen när viktiga historiska skeenden såsom kvinnlig rösträtt bara nämns i förbifarten och författaren ändå lyckas nämna att det var männen som röstade för detta. Viktiga individer för kvinnofrågan lyfts inte, och i den mån de nämns är det i en bisats utan förklaring. Här hade författarna kunnat lyfta viktiga personer för kvinnorörelsen, tex Fredrika Bremer. Ohlander har även hon i sin forskning noterat avsaknaden av kvinnor i politiken och att kvinnorörelsen inte ens funnits med vissa läromedel. Även *Z-futura* faller i samma mönster som *Arena 123* vad gäller kontextlösa kvinnor som presenteras utan vidare fördjupning, vilket också är ett begrepp i kodningsschemat över hur kvinnlig representation ser ut.

Bildvalen går också att ifrågasätta, till exempel den på Jytte Guteland, hon lyfts som SSU:s ordförande och är ett bra komplement till ett annars mansdominerat kapitel. Men kollar man lite närmre så är hon inte ensam på bild utan en byst av Branting syns och bildtexten nämner två män som haft samma position som hon. Kontexten och bilden kräver inte nämmandet av dessa män.

Ett annat intressant val författaren gör är att gå lite djupare i liberalism, konservatism och socialism och lägga tex nazismen som en faktaruta. Men feminism finns överhuvudtaget inte

med och slår man upp *feminism* i registret så nämns det på en sida och man kan då läsa under en bild på Aleksandra Kollontaj att hon förutom att vara Sovjetunionens ambassadör i Stockholm under andra världskriget även “verkade som skönlitterär författare, med ett radikalt feministiskt budskap”.⁵⁹ Feministiskt initiativ grundades 2005 och boken skrevs 2008 så det var inte så att feminismen inte var aktuell. Detta synliggör vad Hirdman menar med kvinnounderordningen som syns på bland annat strukturella plan. I detta fall får läromedlet representera strukturen och avsaknaden av feminism och kvinnor är kvinnounderordningen, vi är vana vid att det manliga är det som får ta plats och vi är så pass invanda med det att det passerar som något naturligt och att det är så det ska vara.

Ett annat intressant val författaren gör är att när det kommer till Miljöpartiet så konstateras det bara att det är två språkrör, ett manligt och ett kvinnligt som representerar partiet. Men det står inte vilka som är de då aktuella språkrören eller vilka som tidigare varit, medan man redovisar vem som lett Socialdemokraterna sedan 1925 och övriga partier sedan 50-talet. Av oklar anledning är Ny demokrati med i listan av partier trots att de vid tryckandet av boken (2008) var 14 år sedan de satt i riksdagen, Bert Karlsson och Ian Wachtmeister nämns.

Delen som tar upp sociala frågor är skriven på ett sätt som varken lyfter män eller kvinnor och det blir tydligt framförallt när det kommer till delen om kriminalitet, här används *han* och *hon* samt *människan*. Dock har många av begreppen och orden för olika yrken en manlig konnotation såsom ombudsman, domare, polis, åklagare. I stycket om brottsstatistik lyfts specifikt att kvinnor upplever obehag av att vara ute sena kvällar. Här hade man kunnat lyfta statistik som är specifikt manlig också för att inte särskilja på könen och få läsaren att tro att bara kvinnor är rädda och utsatta för brott.

Sett ur perspektivet av läroplanerna som dessa böcker är skrivna efter så går det inte direkt att säga att de inte följer och speglar dessa. Det är inte tydligt framskrivet hur kvinnor och män ska framställas och representeras i läromedlen. Det är relativt löst formulerat i att det ska finnas ett jämställdhetsperspektiv i undervisningen, men inte att läromedlen ska följa samma riktlinjer. Det gäller för både Gy11 och Lpf94. Dock står det i Lpf94 att elever ska utveckla intressen utan fördomar om manligt och kvinnligt vilket inte direkt underlättas när ett läromedel

---

⁵⁹ B-A. Bengtsson, 2008, s.200

i samhällskunskap helt saknar feminism som ideologi och nämner nästan sju gånger fler män än kvinnor.

Sammanfattningsvis så går det att uttyda att mannen som norm reproduceras i alla läromedel som analyserat och den maskulina hegemonin råder. Genussystemets dikotomi, isärhållande av könen, är extra tydlig i de kapitel som handlar om politik och ideologier. Läromedlen bidrar till att dikotomin mellan könen reproduceras vidare till eleverna och den manliga normen fortsätter växa sig starkare.

7.4 Kompass till samhällskunskap A

Kapitlet inleds med ett stereotypt sammanhang, en bild på tre män som vandrar bakom valaffischer på politiska partier i Sverige. Klein, den litauiske forskaren, har påpekat problematiken i att sådana associationer kan sända signaler till mottagarna om vem som gör vad⁶⁰ och i detta fall gör eller tänker inte kvinnor politik, utan endast män. I delen om Sveriges demokratiska historia lyfts tidigt svenska kvinnors kamp om kvinnlig rösträtt fram.

I detta kapitel är det bara män som skrivs ut med namn. Männerna är statschefer, politiker och regenter. Hade det inte varit för avsnittet som lyfter Feministiskt Initiativ så hade kvinnor överhuvudtaget inte fått någon representation inom politiken. Hirdmans genussystem och mer specifikt dikotomin hon teoretiserat om är väldigt tydlig i detta kapitel, då männen presenteras som politiker, kungar, statschefer och diktatorer utifrån flera olika länder och flera olika tidsperioder medan kvinnorna som politiker är endast centrerade till sin egen cirkel: feminism. Vilka slutsatser kan eleverna dra av detta? Är kvinnliga politiker endast feminister och feminister är endast kvinnor? Finns det inga internationella kvinnliga politiker, regenter eller statschefer? Det gör det såklart. Ironiskt nog nämns Tyskland specifikt i kapitlet, men ändå nämns inte Angela Merkel som deras ledare vilket hon var när boken utgavs.

I bildexemplet på sida 27 syns en kvinna förlora mot en man i ett politiskt val. Det väcker den enkla frågan "varför vann inte kvinnan?". Hirdman har skrivit om kvinnounderordningen, ett utbrett problem där kvinnan hamnar i underordning till mannen på en strukturell nivå. Kvinnounderordningen är tydlig i detta exempel och ingenstans i kapitlet finns det någon

---

⁶⁰ A. Klein, 77-78

problematisering kring varför det är så få kvinnor i politiken historiskt men även idag. Utifrån kodningsschemat är alltså kvinnor generellt i detta kapitel väldigt svagt presenterade: passiva, kontrollerade, ledda och även stereotyp presenterade i form av feministiska politiker.

Kapitlet har ett "Möte med" som är en intervju med Sanna Berg, en feminist. Hon talar om vad feminism betyder för henne, hur och varför hon blev feminist, samt vilken roll som förväntningar spelar för män respektive kvinnor där hon lyfter olika problem som "Flickor ska vara små och söta, medan pojkar ska vara tuffa och starka."⁶¹ Detta "Möte med" kompletterar lite avsaknaden av kvinnor i texten under kapitlet, och här ges även utrymme åt kvinnors svårigheter i samhället, ojämställdhet, genus och förväntningar på kön.

Kapitlet "Sociala frågor" inleds med en representation av kvinnor då levnadsvillkoren för arbetarfamiljer på 40-talet beskrivs och visas i bild: en kvinna i en trång lägenhet med ett spädbarn i famnen samtidigt som hon städar, och fyra barn till som sitter i köksbordet intill kvinnan. Texten fortsätter upprätthålla en god representation av kvinnor för när olika sfärer som utbildning, arbetsliv, och hemmet beskrivs, skrivs det väldigt tydligt om rådande maktstrukturer i samhället och hur ojämställt det är. Alla dessa sfärer har jämförande statistik av män och kvinnor som visar på exempelvis hur stor andel manliga chefer det är eller att kvinnor i större utsträckning utför obetalt hemarbete och författarna går även in på förklaringar om varför det är på det viset.

Nästa del handlar om jämställdhet och genus och det förs fram argument om varför jämställdhet behövs följt av en faktaruta som handlar om viktiga årtal för jämställdhet i Sverige. Det är återigen en stor representation av kvinnor och belysning av maktstrukturer när jämställdhet och genus ta upp.

Intervjun med Claes Borgström står ut jämfört med innehållet i de andra böcker denna analys bygger på. Här lyfts viktiga begrepp som könsmaksordning och en bra och tydligt men inte för komplicerad förklaring till vad det innebär ges. Det han lyfter är hela teorin om genussystemet, både dikotomin och hierarkin, men även den maskulina hegemonin i exemplet om att män som grupp har makten och att vi är så invanda i det att det inte ifrågasätts. Hans vision om att Sverige 20 år senare (2027) ska vara ett land där yrkestitlar inte har manliga eller

---

⁶¹ M. Eliasson & G. Nolervik, 2007, s.36-37

kvinnliga konnotationer lyfter också ett genusvetenskapligt perspektiv och ger ett djup i frågan som inte finns i de andra texterna.

I detta kapitel är det inga kvinnor som nämns specifikt vid namn, men kvinnor som grupp får ta en stor del av kapitlet ändå. Här faller författarna inte heller i reproducerande mönster som lyfter mannen som norm och som beskriver kvinnorna i stereotypa sammanhang av passiva eller som omhändertagande, utan kapitlet har en mycket nyanserad problematisering av ojämställdheten i Sverige.

8. Slutsats och diskussion

Den här uppsatsen har byggts på två frågor:

- Hur representeras kvinnor i läromedel för samhällskunskap?
- Har representationen förändrats över tid? I vilken utsträckning speglas läromedlen av läroplanen?

Resultatet visar att, liksom den tidigare forskningen av bland annat Ohlander och Berge och Widding, råder det stor brist på kvinnlig representation i läromedlen och att det är männen som dominerar. Även när texterna inte explicit handlar om män så ligger genussystemet i bakgrunden och ger läsaren intrycket av att det handlar om män då den manliga normen innebär att det tas för givet att det handlar om män så länge det inte uttryckligen står något annat. Även bilderna förstärker i vissa fall den manliga normen i texterna och ger intrycket av att handla om män. När kvinnor lyfts fram så är det ofta som undantag eller så saknas det kontext till varför de nämns vid namn eller syns på bild. Inte ens när det handlar om kvinnlig rösträtt eller feministiska tänkare så nämns kvinnor vid namn på samma sätt som männen och i vissa fall saknas helt feminism som ideologi.

Som även den internationella forskningen tidigare visat så framställs kvinnor i läromedel på ett normerande och stereotypt sätt, de är omhändertagande, arbetar inom lågstatus och låglöneyrken om de inte arbetar i hemmet och är underställda mannen. Även om forskningen från till exempel Iran visade på viss genusmedvetenhet från läromedelsförfattarna i hur texterna var skrivna så var de medverkande kvinnorna ändå presenterade på ett könsstereotypt sätt. Vidare gemensamt för den internationella forskningen från Turkiet, Iran och Vietnam är att den mansdominerade världen som presenteras i läromedlen också tycks präglas av den religiösa strukturen som länderna befinner sig i, konfucianismen i Vietnam och islam i Turkiet och Iran. Sammantaget visar den breda internationella forskningen från flera olika delar i världen problematiken i de läromedel som skolor använder sig av för att undervisa barn. Detta leder till att redan i tidig ålder sås frön av stereotypa förebilder och fördomar hos dem, och även svenska läromedel verkar utifrån resultatet i denna studie falla i samma mönster.

Av totalt 153 namngivna personer i de analyserade kapitlen är 122 män och 31 kvinnor. Den tydligaste skillnaden mellan böckerna som gavs ut under den tidigare och den nuvarande läroplanen är att antalet namn som nämns är färre och att det i de senare böckerna inte är lika

mycket uppräknande av namn utan mening. Så viss förändring över tid går att se men tyvärr är den inte så stor som vi kanske hade hoppats på.

I förhållande till läroplanerna speglar böckerna till stor del Skolverkets styrdokument, då det inte finns någon kvalitetskontroll eller riktlinjer för vad läromedlen ska innehålla. I syftet för samhällskunskap står inget om genus men det står att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper som rör jämställdhet och fastän böckerna inte tar ut svängarna och verkligen går in på ämnet så finns det där i vissa kapitel och som små öar. Detta är också vad den tidigare forskningen från Ohlander, Klein samt Berge och Widding har visat på, så denna undersökning sticker inte ut eller visar på andra resultat.

Att skolan ska uppmuntra eleverna att utveckla intressen utan fördomar om manligt och kvinnligt kommer kräva mer av läraren då böckerna tyvärr inte är till så stor hjälp då de i en del fall reproducerar förlegade tankar och har ett övervägande manligt perspektiv.

Arbetet med uppsatsen och resultatet vi kommit fram till kommer vara givande för oss i vår framtida yrkesroll som lärare. Vi har fått en djupare medvetenhet om vad som saknas i läromedlen och kommer förhoppningsvis ha ett mer kritiskt förhållningssätt till de böcker vi kommer använda i vår undervisning.

För framtiden skulle en lösning på problemet vara att återinföra statlig kontroll av läromedel, ett dilemma med det är att det blir politiskt och det ger inga garantier för att den kvinnliga representationen skulle öka.

Förslag till framtida forskning är att analysera läromedel med mycket bredare perspektiv. Denna studie har främst kollat på kvinnlig representation och har därför inte fokus på “de andra” både män men även andra kön eller inga kön. Att lyfta ett bredare intersektionellt perspektiv på förekomsten av människor i läroböckerna.

Källförteckning

Tryckt litteratur

Alvehus, Johan, *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2013

Bengtsson, Bengt-Arne, *Z-futura: samhällskunskap. Kurserna A+B*, 3. uppl., Liber, Stockholm, 2008

Eliasson, Maria & Nolervik, Gunilla, *Kompass till samhällskunskap A*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2007

Fekjær, Silje Bringsrud, *Att tolka och förstå statistik*, 1. uppl., Gleerup, Malmö, 2016

Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stablas föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003

Karlsson, Lars-Olof, *Arena 123 Samhällskunskap för gymnasiet*, 1. uppl., Gleerups, Malmö, 2011

Kesselfors, Jenny & Thornström, Peggy, *Samhällskunskap 1B*, NA Förlag AB, 2014

Rydström, Jens & Tjeder, David, *Kvinnor, män och alla andra: en svensk genushistoria*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2021

Digitala källor

Berge, Britt-Marie & Widding, Göran, *En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker*, Umeå universitet, 2006

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a6582a7/1553961645852/K%C3%B6n.pdf> hämtad 2022-05-18

Hirdman, Yvonne, *Genussystemet teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning*, Maktutredningen, Uppsala, 1988 <http://hdl.handle.net/2077/41325> hämtad 2022-05-18

Jämställdhetsmyndigheten, 2022 <https://jamstalldhetsmyndigheten.se> hämtad 2022-06-01

Klein, Annika, *Cleaning mums and brave policemen: gender representation and gender-inclusive language in EFL teaching materials in Lithuania*, 2019
<https://www.journals.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17233/16401> hämtad 2022-05-18

Lee, Jackie F. K. & Mahmoudi-Gahrouei, Vahid, *Gender Representation in Instructional Materials: A Study of Iranian English Language Textbooks and Teachers' Voices*, 2020
<https://doi.org/10.1007/s12119-020-09747-z> hämtad 2022-06-02

Mai Trang, Vu & Pham Thi Thanh, Thuy, *Gender bias in English textbooks in Vietnam: Textbook representations, teacher perspectives, and classroom practices*, 2020
<http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1495056/FULLTEXT01.pdf> hämtad 2022-06-02

Ohlander, Ann-Sofie, *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia en granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*, Fritze, Stockholm, 2010
<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2010/02/sou-201010/> hämtad 2022-05-18

Regeringskansliet, Sverige Utredningen om stärkta skolbibliotek och läromedel, *Läromedelsutredningen: böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap*, Regeringskansliet, Stockholm, 2021

<https://regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/08/sou-202170>

Skolverket, *I enlighet med skolans värdegrund?*, 2006

<https://www.skolverket.se/publikationer?id=1659> hämtad 2022-05-18

Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94 gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda*, Stockholm, 2006

<http://ncm.gu.se/media/kursplaner/gym/Lpf94.pdf> hämtad 2022-05-18

Skolverket, *Läroplan för gymnasieskolan*, 2022

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan> hämtad 2022-05-18

ŞSahin, Melis Akay & Açikalin, Mehmet, *Gender Representation in Elementary and Middle School Social Studies Textbooks in Turkey*, 2021,

<https://www.proquest.com/docview/2491995384> hämtad 2022-06-02